

Martina K o j e t í n o v á (Praha)

FUNKCE LITERÁRNÍCH CHRÉMATONYM (S VYUŽITÍM PŘÍKLADŮ Z HER DIVADLA JÁRY CIMRMANA)

FUNCTIONS OF LITERARY CHREMATONYMS (WITH THE EXAMPLES FROM PLAYS WRITTEN FOR THE JÁRA CIMRMAN THEATRE)

The article is based on an analysis of chrematonyms which are used in fifteen plays written for the Jára Cimrman Theatre. Firstly the article deals with the difficulties with the analysis of this group of literary proper names. The main part of the article discusses the use of the functions of literary chrematonyms. Last part discusses real chrematonyms and fictitious chrematonyms.

Keywords

literary onomastics, chrematonyms, Jára Cimrman

Literárním chrématonymům nebyla dosud věnována patřičná badatelská pozornost. Výzkum literárních proprií¹⁾ je v naprosté většině věnován antroponymům, méně často potom toponymům. Pokud už se někdo v rámci svých bádání zmíní o chrématonymech, bývá to vždy jen okrajově. Ucelenější studie, které by se jimi zabývaly na teoretické rovině nebo které by obsahovaly analýzy konkrétního materiálu, chybějí.

Následující příspěvek si klade za cíl analyzovat funkce chrématonym v patnácti divadelních hrách²⁾ autorské dvojice Zdeněk Svěrák – Ladislav Smoljak, které vznikly pro Divadlo Jára Cimrmana. Tento výrazný produkt populární kultury posledního půlstoletí, fungující v kolektivní paměti několika generací, jsme si kromě vlastní obliby zvolili také proto, že je na chrématonyma poměrně bohatý. Ve svém výzkumu jsme vycházeli výlučně z textové podoby her.³⁾

¹⁾ V češtině pro ně nemáme jednoslovný ekvivalent. P. Odaloš je nazývá literáronymy. Srov. např. P. Odaloš, Literárnymá v Ballekových reflexiách Zlatý stól. In: J. Hladký – I. Valentová (eds.), 17. slovenská onomastická konferencia, Zborník materiálov zo 17. slovenskej onomastickej konferencie Trnava 12.–14. 9. 2007, Bratislava 2010, s. 392.

²⁾ Excerptovali jsme jejich souborné vydání: J. Cimrman – L. Smoljak – Z. Svěrák, Hry a semináře: úplné vydání, Praha a Litomyšl 2010, které obsahuje následující hry: Akt, Vyšetřování ztráty třídní knihy, Hospoda Na Mýtince, Vražda v salonním coupé, Němý Bobeš, Cimrman v říši hudby, Dlouhý, Široký a Krátkozraký, Posel z Liptákova, Lijavec, Dobytí severního pólu, Blaník, Záskok, Švestka, Afrika a České nebe.

³⁾ Známe však i představení samotná (z videozáznamů i z vlastních návštěv divadla). Na základě toho můžeme konstatovat, že se texty a jejich jevištní realizace mnohdy odlišují a často to bývá právě ve vlastních jménech.

Chrématonyma představují rozsáhlý a značně různorodý soubor pojmenování. Základní soustava a terminologie slovanské onomastiky je definuje jako „jména lidských výtvorů, které nejsou pevně umístěny v krajině,“⁴⁾ nýbrž jsou zakotveny v „ekonomických (výrobních, obchodních aj.), politických a kulturních vztazích.“⁵⁾ Především se jedná o:

- a) vlastní jména společenských jevů
- b) vlastní jména společenských institucí
- c) vlastní jména předmětů a výrobků
 - aa) jednotlivých
 - bb) sériových.⁶⁾

V každodenní komunikaci žijí tato jména „tak běžně a samozřejmě, že si lidé jejich propriální specifičnosti vlastně ani neuvědomují a mnohým z nich přisuzují platnost apelativ.“⁷⁾ Skutečnost, že je tato skupina proprií nesnadno vymežitelná, se projevila už při excerpci jmen. Několikrát jsme stáli před rozhodnutím, zda jde ještě stále o apelativum, nebo už o proprium.⁸⁾ Nelze se totiž zcela spolehnout na základní grafickou odlišnost obou skupin, a sice přítomnost, nebo naopak nepřítomnost velkého počátečního písmena. Jazykový redaktor souborného vydání her Divadla Járy Cimrmana si patrně sám nebyl jistý, zda jsou, či nejsou některé zmiňované skutečnosti vlastními jmény. V textech tak nacházíme pojmenování s počátečním malým písmenem, u nichž by podle kontextu bylo vhodnější použít písmeno velké. Jedná se mj. o případy: „pojizerská hučka“ (sériový výrobek kloboučníka Lešnera) ze hry Akt nebo tretry „koniášky“ (sériový výrobek Cimrmanův, tuto obuv prodával v roce 1908 na olympiádě v Londýně) zmíněné v Poslu z Liptákova. Navzdory grafické podobě a

⁴⁾ J. Svoboda – V. Šmilauer – L. Olivová-Nezbedová – K. Oliva – T. Witkowski, Základní soustava a terminologie slovanské onomastiky, Zpravodaj Místopisné komise ČSAV 14, 1973, s. 70.

⁵⁾ R. Šrámek, Úvod do obecné onomastiky, Brno 1999, s. 165.

⁶⁾ J. Svoboda – V. Šmilauer – L. Olivová-Nezbedová – K. Oliva – T. Witkowski, o. c. v pozn. 4, s. 70. K tomu srov. dvě omezení uvedená tamtéž: v ruštině se za vlastní jména nepovažují jména sériových předmětů a výrobků (v přehledu označená jako c/bb) a v němčině se za chrématonyma považují nejen lidské výtvoary.

⁷⁾ R. Šrámek, Úvod. In: R. Šrámek – L. Kuba (eds.), Chrématonyma z hlediska teorie a praxe, Sborník z 3. celostátního semináře „Onomastika a škola“, Ústí nad Labem 21.–22. 6. 1988, Brno 1989, s. 5.

⁸⁾ L. Kuba přisuzuje chrématonymům zvláštní, hraniční postavení mezi proprii a apelativy a připomíná, že mezi oběma kategoriemi navíc probíhá fluktuální pohyb (proprializace a apelativizace). Srov. L. Kuba, Proces nominace dopravních prostředků provozovaných na území našeho státu, Acta onomastica 48, 2007, s. 79.

s ohledem na kontext a celkový smysl jsme je mezi excerpovaná chrématonyma nakonec zařadili.

Z textové podoby her bylo vyexcerpováno více než 300 různých jmen. Nebudeme na ně aplikovat některou z klasifikací chrématonym vyskytujících se ve skutečném, tj. nefikčním světě, které nabízejí např. M. Majtán⁹⁾ nebo L. Garančovská.¹⁰⁾ Dělit literární chrématonyma výlučně podle druhu onymického objektu a zejména vytvářet úplný kvantifikační přehled jednotlivých typů není podle nás příliš smysluplné. Souhlasíme v tomto s K. Olivou, podle něhož se v rámci třídění chrématonymického materiálu projevuje „jistá atomizace, rozdrobení materiálu na mnoho skupin,“¹¹⁾ což celý výzkum tohoto druhu propruší spíše zamlžuje, než vyjasňuje, stejně jako jej znesnadňuje skutečnost, že hranice mezi jednotlivými skupinami mohou být plynulé.¹²⁾ Místo toho se v první části následujícího textu budeme věnovat funkcím, které mohou jednotlivá jména plnit, a v druhé části se zaměříme na základní protiklad chrématonym reálných a fiktivních ve vztahu k celé cimrmanovské mystifikaci.

Funkce chrématonym v literárním textu

V literárním textu mohou chrématonyma plnit nejrůznější funkce.¹³⁾ První a základní funkcí je funkce **identifikační**, která přímo vyplývá ze smyslu jakéhokoliv pojmenování a na kterou se dále vrsteví funkce další. Ve hrách Divadla Jára Cimrmana je identifikační funkce častokrát oslabována, neboť se většina pojmenovaných podniků, produktů, Cimrmanových děl a jiných jevů a skutečností v příběhu jen mihne a čtenář (divák) se s nimi už dále neseťká, stejně jako se už neseťká s množstvím jmen i sebebezvýznamnějších postav. Smoljakovy a Svěrákovy hry jsou jmény mnohdy až přesyceny (týká se to především seminářové části představení a souvisí to s demonstrovanou badatelskou činností). Identifikační funkce jmen je zeslabována v dlouhých a pro další dění na scéně nepodstatných výčtech jmen, jakým je například seznam operet, jejichž autorství má být Cimrmanovi brzy soudně potvrzeno (Hospoda Na Mýtince) nebo výčet jmen Cimrmanových uměleckých masek ve hře Švestka.

⁹⁾ M. Majtán, Klasifikácia chrématonymie. In: R. Šrámek – L. Kuba (eds.), Chrématonyma z hlediska teorie a praxe, Sborník z 3. celostátního semináře „Onomastika a škola“, Ústí nad Labem 21.–22. 6. 1988, Brno 1989, s. 11–12.

¹⁰⁾ L. Garančovská, Vymedzenie chrématonym v onymickom systéme, Acta onomastica 50, 2009, s. 97–98.

¹¹⁾ K. Oliva, Chrématonymum v teorii a praxi, Acta onomastica 40, 1999, s. 152.

¹²⁾ R. Šrámek, o. c. v pozn. 5, s. 165.

¹³⁾ Vycházeli jsme z dělení M. Knappové, která rozlišuje pět základních funkcí vlastních jmen v literární komunikaci. Srov. M. Knappová, Funkce vlastních jmen v literárních textech. In: M. Blichá (ed.), Acta Facultatis Paedagogicae Universitatis Šafaricanae, Slavistica 28, Prešov 1992, s. 12–16.

Druhou funkcí je funkce **klasifikující**, která zařazuje onymický objekt do nej-různějších souvislostí, určuje jej z hlediska místa a času děje, případně jej může klasifikovat sociálně, nábožensky nebo národnostně.¹⁴⁾ My se však zmíníme jen o jménech místně klasifikujících a časově klasifikujících. Ke jménům místně příznakovým, evokujícím svojí formou původ v určitém prostředí, patří např. polský cirkus Krakowiak,¹⁵⁾ paraguayský oděvní závod Peréz, rakouský odborářský časopis Österreichischer Puppenmacher, Cimrmanova škola pro hudebníky Zirkularschule nebo maďarský hotel Petöfi. Proti nim stojí cirkus Continental, jehož jméno také evokuje cizí prostředí, avšak bez přímého odkazu ke konkrétní zemi. Ke jménům časově příznakovým patří Lumír, Rozhledy, Národní listy nebo Ringhoffer. Ta jsou skutečně spjata s konkrétním historickým obdobím, do něhož je situován Cimrmanův život. Z časového hlediska jsou příznaková i jména zmíněná v seminářové části představení při vědeckých výkladech o Mistrově životě (ROH, Škoda 100 L, Fiat 600 D).

Třetí funkcí je funkce **charakterizační**, která se uplatňuje tehdy, vypovídá-li jméno samo o povaze onymického objektu, což se týká tzv. mluvících jmen (nomen omen). Mluvícím jménem se v kontextu literárního díla může stát „i každodenní, zdánlivě banální jméno.“¹⁶⁾ Mluvící jména mají na diváka komický účinek proto, že je u nich aktualizován původní apelativní význam a recipientovi se dává možnost etymologicky i pseudo-etymologicky jméno vykládat. Mluvící je např. jméno inzertní kanceláře Neumann und Altmann.¹⁷⁾ V ní si Cimrman odbyl své nejkratší zaměstnání v životě, když se na základě rozlepení jedné z obálek rozhodl odejít po pouhých čtyřiceti minutách svého pracovního poměru. Z nového zaměstnance se záhy stal zaměstnanec bývalý.

Jména podniků a společností často vypovídají o předmětu jejich činnosti nebo o jiných skutečnostech týkajících se jejich působení. Stavební firma, které Cimrman krokoval parcely, se proto jmenuje Zakoupil a Zbořil, podnik zabývající se výrobou kožešin, klobouků a šamotových cihel má jméno Teplo, chemická firma je Knot a Čadil apod. Mluvícím jménem je i jméno zlatnického závodu Straka a syn, které připo-

¹⁴⁾ Jednotlivé druhy klasifikující funkce se mohou i kombinovat, totéž jméno může objekt klasifikovat zároveň místně i časově apod.

¹⁵⁾ Jméno navíc asociuje polský národní tanec.

¹⁶⁾ J. Holý, Funkce jmen postav v dílech Karla Čapka a Vladislava Vančury, Česká literatura 32, 1984, s. 461.

¹⁷⁾ Vzniklo z původních dvou antroponym a odpovídá dobově oblíbené dvojčlenné struktuře jmen společností, kdy prvním členem bývalo antroponymum a druhým členem formulace „a syn“, „a synové“ nebo jiné antroponymum. Ve hrách Divadla Jára Cimrmana je takto pojmenovaných společností více.

míná zlodějské chování straky a její zájem o blýskavé předměty, vyjádřené frazémem „krade jako straka“. Mluvící jsou také jména dvou policejních oddělení ve hře *Vražda v salonním coupé*: Vývojka (pro nováčky) a Ustalovač (pro zkušené kriminalisty)¹⁸⁾ nebo v *Blaníku* zmíněné mučidlo Tirana.

Asociační funkce jmen vyvolává v recipientovi různé reminiscence a historické a kulturní asociace, jejichž interpretace je závislá na jeho schopnostech. Historickou asociaci například využívá jméno Cimetrmanovy herecké družiny, které navíc i metaforicky charakterizuje její osud: „Společnost hrála až do 5. prosince, kdy se herci rozešli po okolních vesnicích dělat Mikuláše. Cimetrman jim zapomněl sdělit místo srazu, a tak se společnost s příznačným názvem Lipany po tomto datu již nesešla.“¹⁹⁾ Dvě části Cimetrmanova uměleckého triptychu zmíněného ve hře *Dobytí severního pólu* asociují slavnou myšlenku Františka Palackého. Jedná se o živé obrazy *Byli jsme před Rakouskem* a *Budeme i po něm*, které doplňuje závěrečná část *Kdoví jestli*.

Pomocí asociační funkce může jméno odkazovat buď k objektům z reálného světa (např. Kolben a Daněk, *Wayang Orang*, divadlo *Nó*, banka *Slávie*, *Labour Party*, časopis *Jiskra*), čímž se děj zároveň časově, místně, případně i sociálně klasifikuje, nebo odkazuje k objektům světa fikčního. Asociační funkci neplní pouze jména úplně shodná s jejich reálnými nebo fikčními předobrazy, ale také jména podobná, různě zkomolená nebo jen naznačená. Pokud jde o míru jejich vzájemné podobnosti, vždy by měla být taková, aby recipient odhalil aluzi a pochopil jejich vzájemný vztah. Naznačené chrématonymum lze najít kupříkladu ve hře *Afrika*, v pasáži, v níž se čeští cestovatelé snaží ve strachu o svůj život přesvědčit domorodce, že krabička sirek slouží pouze jako hudební nástroj. Replika doktora Žáby: „Ano, je to český lidový hudební nástroj... sólový, ze Sušice“²⁰⁾ odkazuje k sušickému podniku SOLO. Podobná situace je ve hře *Akt*, kde je zmíněn „Herbert Jelinek“²¹⁾ později známý vídeňský ortoped, který se stal na sklonku svého života obětí lihoviny téhož jména.²²⁾

¹⁸⁾ Obě dohromady navíc asociují chemikálie určené k vyvolávání fotografií.

¹⁹⁾ J. Cimetrman – L. Smoljak – Z. Svěrák, *Němý Bobeš*. In: *Hry a semináře: úplné vydání*, Praha – Litomyšl 2010, s. 154.

²⁰⁾ J. Cimetrman – L. Smoljak – Z. Svěrák, *Afrika*. In: *Hry a semináře: úplné vydání*, Praha – Litomyšl 2010, s. 519.

²¹⁾ Ve videozáznamu představení se objevuje hypokoristické jméno Rudí, čímž je odkaz k výrobci alkoholických nápojů Rudolfovi Jelínkovi ještě patrnější.

²²⁾ J. Cimetrman – L. Smoljak – Z. Svěrák, *Akt*. In: *Hry a semináře: úplné vydání*, Praha – Litomyšl 2010, s. 23.

Ke jménům s asociační funkcí patří i hudební spolek Jizerére,²³⁾ v Lijavci zmiňovaný Otto zastupující Ottův slovník naučný nebo publikace norského badatele Skansena Kam se poděla třetí věta, která asociuje název filmu. Někdy nemusí být týmž jménem pojmenován shodný onymický objekt, proto například není Dědovou mísou v Poslu z Liptákova míněna Nerudova balada, nýbrž útulek pro staré lidi (navíc je to jméno mluvící).

Pátou funkcí je funkce **estetická**, která se realizuje pomocí formální podoby jména, především jeho hláskovým skladem, délkou a libozvučností. Patří sem značka svítilen Don Šajn, cigarety Pall Mall, zmíněné Jizerére nebo aliteraci využívající časopis Hlas hlubiny. Uspořádání hlásek je častým prostředkem jazykové komiky. Příkladem budiž titul encyklopedie Who is who, který byl konkurenčním badatelem v oboru cimrmanologie – profesorem Fiedlerem – amatérsky přeložen jako Vlak je vlak. Neobvyklou zvukovou podobu jména ocení spíše diváci než čtenáři. Estetická funkce se uplatňuje také u veškerých rýmů (Cimrmanova příručka Zuby – pohroma huby, vědecká publikace Rukopisy dnes a kdysi, kniha History and Memory, dekadentní hra Hydra a Šmidra nebo značka baterek Standa Mirvald – Tanvald).

K základní pěti funkcím lze dále přidat funkce další, například **symbolickou**, jejíž hranice jsou neostře a jejíž hodnocení je spíše subjektivní,²⁴⁾ nebo funkci **iluzionistickou**, která vyvolává dojem reálného světa.²⁵⁾

Věnovali jsme se postupně různým onymickým funkcím literárních chrématonym, na které je však vždy nutno nahlížet v jejich vzájemných vztazích, neboť působí současně, nikoliv odděleně. Je rovněž důležité připomenout, že ve hrách Divadla Járy Cimrmana, stejně jako i v reálném světě plní někdy základní, tj. identifikační funkci proprií (a případné funkce další) i neverbální označení. Jsou to mj. alfabetské nebo alfanumerické symboly jako ve Švestce zmíněná zubní vrtačka M6 nebo v Liptákově bádající výzkumné týmy označované jen písmeny A a B (Posel z Liptákova). Zmíněné onymické funkce nejsou jediným kritériem při autorském výběru těchto literárních jmen. Svou roli hraje také literární druh, literární žánr, dobová a autorská poetika nebo kulturní tradice, jak připomíná Ž. Dvořáková.²⁶⁾ Neméně podstatným

²³⁾ Jeho jméno asociuje Miserere, neboli incipit 57. žalmu, který je často zhudebňován.

²⁴⁾ Viz Ž. Dvořáková, Asociační funkce vlastních jmen v literatuře. In: J. David – M. Čornejová – M. Harvalík (eds.), Mnohotvárnost a specifičnost onomastiky, IV. česká onomastická konference, Ostrava – Praha 2010, s. 143. K tomu srov. též funkce ideologická: M. Knappová, o. c. v pozn. 13, s. 15.

²⁵⁾ Funkci iluzionistickou vyčleňují F. Debus a D. Lamping. Srov. R. Šrámek, o. c. v pozn. 5, Brno 1999, s. 25.

²⁶⁾ Srov. Ž. Dvořáková, Faktory ovlivňující výběr jmen v literatuře (Na příkladech z Tylových dramát). In: J. Hladký – Ľ. Rendár (eds.), Varia XIX. Zborník plných príspevkov z XIX.

kritériem výběru je také záměr pobavit recipienta prostřednictvím různých hříček, v převažující většině závislých na kontextu.

Chrématonyma reálná a fiktivní

Nashromážděný materiál lze podle mimoonomastického kritéria elementárně rozčlenit na jména reálná a fiktivní. Čtenář (divák) si jednotlivá jména přiřazuje k některé ze skupin na základě vlastních zkušeností s chrématonymy ve skutečném světě. V závislosti na míře svých znalostí může jména správně určit, ale může se i splést. Toto odkrývání, odtajňování vztahu mezi reálným a smyšleným na základě sdíleného kulturního a historického kontextu je vlastně základem celé mystifikace a celé autorské hry s recipientem.

Chrématonym **reálných** se v excerpovaném materiálu vyskytuje méně než fiktivních, avšak v případě námi sledované mystifikace jsou obzvláště důležitá, neboť jí dodávají na věrohodnosti. Stejně jako i reálná antroponyma a toponyma mají čtenáře přesvědčit o skutečné existenci Járy Cimrmana,²⁷⁾ plní tedy kromě základní – identifikační – funkce funkci iluzionistickou. Navíc, jak bylo zmíněno, blíže určují děj z hlediska jeho místa a času (funkce klasifikující) a odkazují k objektům světa skutečného (asociační funkce). V rámci systému reálných chrématonym je možné uvažovat o těchto jeho subsystémech:

1. jména Cimrmanova světa

1.1 časově se shodující s dobou Cimrmanova působení

Naprostá většina předmětů, výrobků, společenských jevů a institucí, které fungují jako kulisy Mistrova života, patří k reáliím konce 19. a přelomu 20. století, s nimiž se hypoteticky mohl setkat.

1.2 časově se neshodující s dobou Cimrmanova působení

Smoljak se Svěrákem však zaplnili konstruovaný svět také jmény, s nimiž se Jára Cimrman setkat nemohl. V představení Cimrman v říši hudby se český inženýr Vaněk představí jako pracovník firmy Kolben a Daněk, která vznikla fúzí dvou samostatných společností reálně až v roce 1927. Také obchodní dům ARA zmíněný v jednoaktovce v představení Akt, ve kterém Žílovi kupovali kočárek, vznikl až na počátku 30. let. Cimrmanova životní data jsou sice stejně jako jeho podobizna nejistá, avšak konec jeho působení je spojován s první světovou válkou. V Poslu z Liptákova se praví, že „neznáme přesné datum ani místo Cimrmanovy smrti. Jedno však víme: ve

kolokvia mladých jazykovedcov (Trnava – Modra-Harmónia 18.–20. 11. 2009), Trnava 2009, s. 57–69.

²⁷⁾ Máme-li být úplně přesní, měli bychom rozlišovat mezi skutečnou mystifikací spojenou s počátky divadla a „mystifikací“ dnešní, kterou doprovází všeobecná obeznamenost s fiktivností této figury. Oproti 60. a 70. létům je dnes už mystifikační rovina představení poněkud upozadována.

chvíli, kdy se vídeňský valčík ztrácí v rachotu výstřelů první světové války, ztrácí se z dějin i stopa našeho Járy Cimrmana.²⁸⁾ V Českém nebi je toto mizení ještě o nějaký rok posunuto, neboť se zde uvádí, že „Jára Cimrman během války prokazatelně žil a tvořil.“²⁹⁾ Dvě výše uvedená chrématonyma jsou sice na jednu stranu reálná, ale nereálná vzhledem k časovému ukotvení Cimrmanova života (nemohou být tudíž součástí prací, které jsou Mistrovi připisovány). Jedná-li se o autorský omyl nebo o záměrnou hru se znalostmi čtenáře, nedokážeme posoudit.

2. jména světa vědeckých výzkumů o Cimrmanovi

Tento svět badatelů v oboru cimrmanologie je ohraničený rokem 1967, kdy vznikla první hra, a současností a jako reálné v něm lze hodnotit např. zmíněné značky automobilů Škoda 100 L a Fiat 600 D nebo periodikum New York Herald Tribune.

Chrématonyma **fiktivní**, která nad reálnými početně převažují, plní kromě identifikační funkce funkci iluzionistickou (týká se však pouze níže uvedené skupiny č. 1), často plní i funkci asociační. Rovněž i fiktivní chrématonyma lze rozdělit na dvě skupiny:

2.1. jména podporující iluzi

Mezi jména vzbuzující zdání opravdovosti a podporující iluzi patří zejména ta, která jsou utvořena po způsobu jmen reálných a která se jim formálně nebo sémanticky podobají. Je to např. festival Klicperův Špilberk z Vraždy v salonním coupé, svou formou odkazující ke jménům jako Šrámkova Sobotka, Jiráskův Hronov či Smetanova Litomyšl, nebo fiktivní jméno časopisu zmíněného v Českém nebi Kůň – přítel člověka, které strukturou odpovídá reálnému časopisu Pes – přítel člověka. Dále sem můžeme zařadit spolek Jednota podolských otužilců, anarchistický časopis Doutník, jména zvonů svatoštěpánského chrámu Klaus a Bernard, ale také pojmenování restaurací jako např. U Plechatých ve Vraném, U Sirotků nebo tanvaldská Labuť.³⁰⁾

2.2. jména narušující iluzi

Některá fiktivní jména sama demonstrují svou vymyšlenost, což mohou činit jak svou formou, tak i významem. Z excerpovaného materiálu sem patří například Cimrmanovy pohádky Kašpárkův hrobeček a Jak chudák do ještě větší nouze přišel, které jsou vzhledem k vymezenému žánru pojmenovány zcela nepatříčně, dále jméno hudební školy Zirkularschule, vědecká práce o defenestracích Die Fensterpolitik nebo

²⁸⁾ J. Cimrman – L. Smoljak – Z. Svěrák, Posel z Liptákova. In: Hry a semináře: úplné vydání, Praha – Litomyšl 2010, s. 278.

²⁹⁾ J. Cimrman – L. Smoljak – Z. Svěrák, České nebe. In: Hry a semináře: úplné vydání, Praha – Litomyšl 2010, s. 527.

³⁰⁾ Její jméno je motivováno heraldickým zvířetem a tento „vznešený“ název potom kontrastuje s katastrofálním vyústěním Cimrmanovy hry, která zde měla svou premiéru.

vzpomínková kniha záhřebského herce Miloviče s neúměrně dlouhým názvem Před oponou, za oponou nikdo nesmí stát, nebo nebudu hrát.

Chrématonyma a obecně všechna propria napomáhají ve hrách Divadla Jára Cimrmana utvářet zcela svébytný fikční svět. Jsou to jména, jejichž úlohou je dokreslit (konkretizovat) život českých zemí na přelomu 19. a 20. století, v převážné většině případů podpořit iluzi o skutečné existenci Jára Cimrmana, ale vzhledem k povaze díla také přispět k pobavení recipientů. Náš příspěvek se pokusil na tuto opomíjenou skupinu literárních jmen upozornit. Výzkum všech proprií vyskytujících se v literárním díle (tedy i chrématonym) považujeme za důležitý i proto, že může přispět k odhalení nových souvislostí v textu, případně i podnítit jeho další interpretace.

kojetinova@ujc.cas.cz

Oddělení onomastiky

ÚJČ AV ČR, v. v. i.

Valentinská 1

116 46 Praha 1